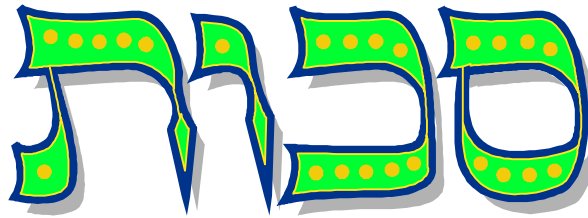

שבוע טוב

Číslo 48/5768

23.září '07

SUKOT

Svátek Sukot je posledním ze tří poutních svátků (Pesach, Šavuot, Sukot), o nichž v dobách Chrámu bylo nutno putovat do Jeruzaléma.

Typickým znakem svátku je pobývání v suce, kterou by si měl každý (pro rodinu) zbudovat vlastníma rukama, i když je ve svém okolí význačnou osobou. Je dobré začít stavět suku ještě téhož večera po skončení Jom kipur a dokončit další den, neboť je-li příležitost ke splnění micvy, nesmí se promarnit.

Suka- dočasný přístřešek- by měla být na čistém místě. Její stěny by měly být natolik pevné, aby se větrem nebortily či průvan nezhasil svíce v ní. Stěny bývají většinou ze dřeva; není-li dost materiálu na všechny stěny, stačí, aby měla jen tři. Velikost taková, aby zůstal patrný charakter dočasnosti- do 70 x 70 šířek dlaně a výška do 20 loktů. Důležité je zakrytí suky- ne pevný strop, ale pokrytý větvemi či rákosem tak, že netvoří souvislou vrstvu, nýbrž mezerami prosvítá světlo a večer lze vidět hvězdy; měřítkem je, aby zakrytí poskytovalo více stínu než slunce. Suku je možné zakrýt jen přírodním materiálem, tj. co vyrostlo z půdy a je od ní odděleno- nelze tedy postavit suku pod stromem, aby strop kryly větve stromu. Někdy bývá nad zakrytím suky ještě sklápovací střecha, která se pak sklápí v případě deště, aby se vnitřek suky nepromáčel. (Při zakrývání stropu větvemi tato střecha musí být odklopená).

Suka se uvnitř vyzdobí, dá se tam stůl a židle, sklenice, talíře, aby pobyt v ní byl co možná příjemný. Po dobu

trvání svátku totiž máme v suce „pobývat“. V Izraeli je v tu dobu babí léto a lze v ní i spát, v našich končinách se v ní aspoň jedí hlavní denní jídla, modlí se, studuje se Tóra, sedí se s přáteli. Povinnost jíst v suce je 1. a 2. den svátku. V suce by nemělo být nic nedůstojného- hrnce na vaření, kotlíky- ani nečistého (nočník) a nemělo by se v ní dělat nic nedůstojného- vařit, mýt hrnce, vykonávat tělesnou potřebu..

Sukot se slaví v Izraeli 8 dní, v galutu 9 (tzv. liberální směr judaismu také 8). Plně svátečním jsou 1. a 2. den, a pak 8. a 9. den. Sukot jsou připomínkou vyjití z Egypta (Ex 12:37), kdy Izraelité vytáhli z města Ramses do Sukot; svátek má spojitost i s ukončením zemědělského roku: všechna úroda je sklizena a pod střechem a lze se tedy oddat radosti a děkovat B-hu za plody země. Podle některých názorů odkazuje Sukot na oblaky slávy, jimiž B-h v poušti ochraňoval Izrael před horkem a sluncem, podle jiných souvisí název s přístřešky, jež si Izraelité dělali v poušti.

I když národ vyšel z Egypta v měsíci nisanu, micva suky není přikázána pro nisan, ale až pro měsíc tišri. Je to proto, že v nisanu v Erec jisrael začíná léto, kdy je běžné chránit se před slunkem, nebylo by tedy zřejmé, že stavíme suku jen kvůli splnění micvy. Naopak v měsíci tišri začíná období dešťů.

Pobývání v suce má i aspekt vyjití z bezpečí a zajištění (našeho příbytku) do svobody, kde jsme vydáni nepřízní počasí, ale jsme v bližším kontaktu s B-hem, bez balastu hmotné zajištěnosti: měli bychom tak intenzivněji vnímat oba póly - dočasnost (našich životů) i věčnost a trvalost (B-ha)

Vedle suky jsou dalším typickým znakem svátku arbaa minim- **čtyři druhy**: větev datlové palmy-lulav (podle ní se nazývá celý svazek lulav), 3 větvičky myrty- hadas, 2 větvičky vrby- arava, svázané dohromady a etrog-citrusový plod. Jsou dána podrobná pravidla, pokud jde o vzhled a velikost lulavu i uspořádání listů; měly by být svěží, zelené. Opatřit si kvalitní lulav a etrog je nákladná micva.

Čtyři druhy vychází z Lv 23-39-40; vyznačují se bohatou symbolikou. Podle midraše symbolizují arbaa minim židovský národ: jako má etrog chuť i vůni, tak někteří Židé oplývají znalostmi Tóry i dobrými skutky; datlová palma má chuť, ale ne vůni- někdo má znalosti Tóry, ale ne dobré skutky; myrta voní, ale nemá chuť- stejně tak někdo oplývá dobrými skutky, ale ne znalostmi Tóry; a vrba je bez chuti i vůně- jako někteří Židé, kteří nemají ani znalosti, ani dobré skutky. Všichni však tvoří židovský národ. B-h řekl „Ať jsou všichni svázáni dohromady a ať žádá odpuštění jeden za druhého.“

Jiný výklad přirovnává čtyři druhy k orgánům lidského těla: etrog= srdce, lulav=páteř, myrta= oči, vrba= ústa. Celek naznačuje, že jen člověk s laskavým srdcem, přímou páteří, přejícím okem a cudnou řečí je opravdu dobrý.

Podle dalšího výkladu symbolizují arbaa minim židovské praotce a pramatky: etrog (krásná vůně)- krásné stáří Avrahama, lulav (tvar listů)- dlaně Jicchaka, jimiž se opřel na oltáři; myrta (četné drobné lístky)- Jakov, který měl mnoho synů; vrba (jako první bez vody uschne)- Josef, který jako první z 12 Jakovových synů zemřel. Podobně pramatky (etrog- krásné stáří Sary, lulav- Rivka, která porodila Jakova, ale i Esava: na datlové palmě rostou sladké datle i nepřijemné ostny; myrta- Lea, která porodila Jakovovi nejvíce synů; vrba- Rachel, jež předčasně zemřela).

Při sváteční bohoslužbě v synagoze uchopí se lulav do pravé a etrog do levé ruky, ruce se spojí a při halelu máchá se šesti směry, v pořadí východ, jih, západ, sever, nahoru dolů; symbolizuje to, že B-h je všude a všude ho Devátý, poslední den Sukot (v Izraeli 8., také v liberálním judaismu) je **Simchat Tora**- toho dne se dokončí roční cyklus čtení z Tóry a začíná nový cyklus (symbol: učení Tóry nesmí být nikdy přerušeno). K poslední sidře jsou vyvoláni postupně všichni přítomní muži, takže se sidra opakuje tolikrát, kolikrát je třeba, aby se všichni vystřídali, a vyvoláni jsou i chlapci, kteří

najdeme. S lulavem se také obejde bima- místo, kde se čte z Tóry. O šabatou se arbaa minim nepoužívají.

Čtyři druhy vyjadřují také touhu po vodě, o niž je nutno prosit B-ha, neboť Erec jisrael je odkázána na dešťové srážky; vrba roste u vody, myrta i etrog vyžadují intenzivní zavlažování, palmy ohlašují počestným v poušti zdaleka oázu a blízkost vody.

O Sukot jako o jiných svátcích projevujeme pohostinnost a zveme do suky hosty. Podle tradice přichází každý den do suky i jeden z ušpizin ilajim, nade vše vznešených hostů- Avraham, Jicchak, Jakov, Josef, Moše, Aharon, David- a přivádí s sebou ostatní. Všechny je spojuje fakt, že část svého života strávili putováním bez jistoty. Každé z těchto jmen je také spojováno s některou z B-žích vlastností: Avraham- láska, Jicchak- bázeň, Jakov- krása a prozíravost, Josef- spravedlnost, Moše- věčnost (věčná je Tóra, kterou Moše předal národu), Aharon- čistota a sláva, David- království.

Sedmý den svátku- 5.den chol hamoed- je **Hošana raba**. Noc předtím je zvykem zůstat vzhůru a studovat Tóru. O svátku Sukot je vnesen nebeský soud nad přidělem dešťových srážek pro celý rok, chceme tedy přidat zásluh, aby byl soud příznivý. O hošana raba bereme vedle lulavu ještě zvlášť vrbovou větvičku a v hošanot, kdy se modlíme za vodu, ji uchopíme, máváme a pak s ní 5x uhodíme o zem. V dobách Chrámu byly pořádány slavnosti- simchat bejt hašoeval- spojené s čerpáním vody a poléváním oltáře; voda symbolizuje Tóru i život. O hošana raba se bima obchází s lulavem sedmkrát, je to připomínka dobytí Jericha, jehož hradby padly po 7 dnech.

Osmý den Sukot je **Šemini aceret**; je považován za svátek sám o sobě. Při ranní bohoslužbě vyjmou se všechny svitky Tóry a do aron hakodeš se postaví hořící svíce (když tam není duchovní světlo- Tóra, musí tam být aspoň hořící světlo).

ještě nejsou bar micva. Ten, kdo je vyvolán k posledním veršům Tóry, je chatan tora- ženich Tóry a kdo je vyvolán k prvním veršům sidry Berešit z druhého svitku, je chatan berešit- ženich počátku. Netřeba říkat, že být takto vyvolán je poctou pro člověka.

1. den Sukot čte se z Tóry Lv 22:26- 23:44 (kalendář svátků a slavností), maftir Nu 29:12- 16 (oběti, které se toho dne přinášely v Chrámu) a haftara Zach 14:1- 24 o kataklyzmatických bitvách, jež vyústí v konečné vykoupení a mesiášskou dobu. Podle Rašiho se to spojuje se Sukot proto, že národy, které války přežijí, připojí se k Izraeli v oslavách svátku Sukot; podle Chaj Gaona dojde ke konečnému vítězství nad Gogem a Magogem právě v měsíci tišri, kdy je Sukot. Rb.Hirsch vidí vnitřní souvislost: Gog, slovo příbuzné s gag-střecha, v kontrastu k suce- provizornímu přístřešku. Celé dějiny lidstva jsou ve znamení tohoto kontrastu- lidé se zabezpečují pevnými zdmi proti pozemským nebezpečím, ale klamou sami sebe, jestliže se domnívají, že se mohou jen vlastními silami zabezpečit, neboť B-h řídí vše. Boj s Gogem a Magogem je boj střechy a suky- boj iluzí o velikosti člověka s důvěrou v B-ží ochranu.

2. den Sukot se čte z Tóry stejné čtení, haftara z 1 Kr 8:2- 21. Král Šlomo a celý národ zasvětili 1. Chrám čtrnáctidenními oslavami, z nich posledních sedm dní byl svátek Sukot.

O **šabatu chol hamoed Sukot** se čte Ex 33:12- 34:26 (obnova smlouvy- druhé desky), maftir Nu 29:17- 22 (oběti v Chrámu), haftara Ez 38:18- 39:16 o apokalyptickém boji; B-h vyšle proroka, aby říkal lidem, že válka přinese konečné vykoupení a národům poznání, že B-h jediný je vládcem a Izrael je Jeho lid. Po minše se čte kniha Kohelet-Kazatel.

O **Šemini aceret** čte se z Tóry Dt 14: 22- 16:17 (desátky a tři poutní svátky), maftir Nu 29:35- 30:1 (oběti v den slavnostního shromáždění), haftara 1 Kr 8:54- 9:1 (pokračování haftary z 2.dne Sukot)- král Šlomo dává požehnání lidu a dovoluje jim odejít.

Šlomo se modlí, aby v Chrámu byla B-ží přítomnost a B-h přijal modlitby a oběti těch, kdo tam přijdou. Rozdíl mezi tfila- modlitbou a tchina- pokornou prosbou je tento: v modlitbě má člověk stanovené formulace a chce se B-hu přiblížit způsobem obvyklým k získání toho, co potřebuje; modlitba tedy začíná chválou, následuje vlastní žádost a nakonec se děkuje.

Naproti tomu snažná prosba je úpěnlivá žádost o dar či projev přízně, který si člověk nezasloužil ani svými dobrými skutky ani jinými osobními zásluhami; např. Šlomo prosí B-ha, aby přijal jeho prosby za židovský národ. Zvedá ruce k nebi, na znamení, že jako jeho ruce jsou prázdné, tak nikdo z národa nevzal nic z drahých materiálů určených pro stavbu Chrámu. Veřejně tak vyjadřuje, že nepoctivost nic neomlouvá a lidé, kteří vykonávají B-ží službu, musí vyúčtovat každý halěr, který projde jejich rukama. I Moše po dokončení svatyně vyúčtoval všechno, co se vybralo na vybudování svatyně.

Poslední (v Izraeli 8., jinde 9.) den svátku je **Simchat Tora**. V synagoze se čte z Tóry poslední sidra ročního cyklu čtení, Dt 33:1-34:12 (Mošeho požehnání a smrt) a začíná nový cyklus- Gn 1:1- 2:3, pro maftira Nu 29:35- 30:1, haftara Joz 1:1-18- příprava na přejítí Jordánu. V textu se několikrát opakuje „chazak veemac- buď pevný a vytrvalý“ říká to B-h, a pak i kmeny Reuven, Gad a Menaše; stejnými slovy nabádal Jehošuu i Moše (viz Dt 3:28, 31:7, 31:23).

Ale vztah mezi knihami Dt a Joz je hlubší než opakování výzvy: když Moše zemřel, Izrael ztratil svého největšího proroka a vůdce, jenž předal B-ží Tóru z nebes lidem na zemi. Kdo ho mohl nahradit? Midraš Bamidbar Raba cituje verš Př 27: 18 vysvětlující, proč B-h vybral za nástupce Jehošuu - „kdo hlídá fíkovník, bude jíst jeho plody“, tj. Jehošua prokázal, že je hoden tohoto úkolu, neboť projevil takovou oddanost Tóře, že žádná služba nebyla pod jeho důstojnost. Ten, kdo chce obsáhnout celek Tóry výhradně studiem, je nutně omezen hranicemi lidského chápání. Jehošua studoval vytrvale a horlivě, ale jeho studiu pomáhala také ryzí oddanost, jež přesahuje hranice intelektu, neboť horoucí duše nezná hranice.

Tak svátek Sukot, oslava dobré sklizně a díky B-hu za Jeho dary, končí oslavou daru, který je vzácný nade všechny- daru Tóry.

Praktická poznámka: Po prvním a druhém dni Sukot následuje hned šabat, připomínám nutnost udělat před svátkem eruv.

SUKOT - SVÁTEK STANŮ

Vrchní zemský rabín Dr. Richard Feder (1875 – 1970)

Knihy Mojžíšovy oplývají hojností překrásných myšlenek, které by v novodobém podání mohly lidstvu poskytnout mnoho dobrého. Ukázu to dnes na jednom příkladě na Sukot — Svátku stanů, který je svátkem dožinek. Tento svátek byl u našich předků tak oblíben, že mu říkali pouze Chag — svátek.

Křesťanství od nás převzalo mnoho institucí: sobotu, svátek pásach, svátek šavuot a chanuka, a uvádí je jako neděli, velikonoce, svatodušní svátky a vánoce, a místo našeho Nového roku a Dne smíření, zavedlo zpověď a přijímání; opominulo však úplně Svátek stanů, který je ze všech našich svátků nejvíce lidský, všelidský. Světíme jej

na podzim, tedy v době, kdy sklízeli jisraelští rolníci obilí, ovoce, víno a olej, a když měli v bezpečí složeny zásoby na celý rok. A v takové době pocítí zbožný člověk, ať rolník nebo řemeslník, vesničan nebo měšťan, naléhavou potřebu, vzdát Bohu díky za vše, co v právě minulém roce příroda poskytla a s čím při dobrém hospodaření vystačí po celý další rok. Tuto oslavu přenechalo křesťanství cele lidu, jenž si z ní vytvořil posvícení, která kdysi bývala velice hlučná, ale málo nábožná. Móše naproti tomu vybavil svátek dožínek co nejpěstřejí, aby blahodárně ovlivnil mysl Jisraelitů, kteří se v tuto dobu shromažďovali ve velkém počtu v ústředním jeruzalémském chrámě k týdennímu pobytu. Dal svátku název Chag hasukot — Svátek stanů. Prostinké slabé stany jsou jeho hlavním znakem, a vzpomínky na dobu, kdy Jisraelité žili na poušti ve stanech, jsou jeho hlavním účelem. Tenkrát je Bůh bezprostředně chránil a živil a oni onu zlou dobu šťastně přestáli, zesílili a naučili se mnohemu dobrému.

Naši předkové byli poměrně spokojeni i na poušti, třebaže žili jen v jednoduchých stanech, a také jejich potomci by mohli žít spokojeně, kdyby měli pevnější důvěru v Boha, kdyby více dbali jednoduchosti a vystříhali se všeho přepychu, neboť ten právě v nich budí nespokojenost prýstíciz z pocitu, že nemají tolik, kolik by si přáli, což často zatvrzuje jejich srdce a oni pak nemají žádoucí pochopení pro ty, kdo opravdu strádají. A proto je stany odedávna vyzývaly k návratu k někdejší jednoduchosti, která v srdcích předků vypěstovala pocit rovnosti a bratrství a takto zocelené a pevně spojené vedla k vítězství. Ten týdenní pobyt ve stanech potomky stále napomínal, aby byli spokojeni, i když jim leccos chybí, protože mají přece už mnohem více než kolik člověk k životu naléhavě potřebuje. A proto také nemusí nikomu závidět, zvláště ne boháčům, jejichž majetek se často náhle a rychle rozplyne jako ranní mlha.

Druhým symbolem svátku dožínek byla podivná slavnost kytice, zvaná lidově l u l a v. Liší se od všech kytic, které dáváme do váz, aby zdobily naše pokoje a naplnily je milou vůní. Nebyly v nich ani růže, ani lilie, nýbrž složený list palmy, dlouhý 60—100 cm, k němuž byly přidruženy větvičky vrby, obyčejné potoční vrby, a myrty, té krásné myrty, kterou zdobí nevěsty své šaty a skráně. Tyto tři druhy rostlin se držely v jedné ruce a v národ. A je už opravdu na čase, aby tuto skutečnost pochopily všechny národy, aby se vzájemně doplňovaly a nepomýšlely už na žádné diplomatické uskoky a na války!

O Svátku stanů děkovali Jisraelité Bohu za úrodu v roce uplynulém a prosili Ho o Jeho požehnání v roce příštím. Tu si jasně uvědomovali, že zdar úrody je závislý na dostatku vody, a proto Bohu, jenž káže větrům, aby přihnaly mraky, obětovali v chrámě i vodu. Za večera prvního dne vyšli jeruzalémští a všichni v Jeruzalémě shromažďení poutníci za město, kde vyvěral ze země pramen vody, zvaný Kidron. Každý z nich měl malý hliněný džbánček, který u pramene naplnil vodou, a pak se v slavnostním procesi vraceli do chrámu, kde vodu ze džbánčků vylévali na oltář. V té chvíli byl chrám tak ozářen, že osvětloval celé město a zpěv z chrámu doléhal až na konec města. Jisraelité dobře věděli,

druhé nádherný plod stromu hodor, zvaný esróg, který má krásný tvar, krásnou barvu, příjemnou vůni, ale méně dobrou chuť. S takovými kyticemi v ruce se vcházelo do chrámu a mávalo se tam jimi na všechny čtyři světové strany, a kromě toho i nahoru a dolů, když se zpívala slova žalmů:

„Děkujte Hospodinu, neboť je dobrotivý a na věky je milost Jeho!“ a když se pronášely prosby.-

„Ó Hospodine, sešli nám Svou pomocí

„O Hospodine, dopřej nám štěstí!“

Tím máváním se naznačovalo, že se celá příroda musela sjednotit, aby pole a sady vydaly hojnou úrodu, ale tu přírodu, že ovládá Bůh, nikoli lidé. Proto právě mu vzdávali díky a pronášeli vroucí prosby. Všichni Jisraelité měli stejné kytice a děkovali jimi Bohu za všechno, co v přírodě roste, za užitek, který nám poskytují ovocné i lesní stromy, tráva a obilí, i za radost, kterou máme z květin.

Ta kytice byla však poučná, připomínajíc jim. Vaše páteř budiž tak přímá jako palma, vaše srdce budiž tak krásné jako esróg, vaše oko budiž tak milé jako každý listeček myrty a vaše ústa necht' mluví tak lahodně, jako lahodně šelestí listů vrb! — Dále připomínala: Jako rozdílné jsou druhy rostlin v slavnostní kytici, tak rozdílní lidé jsou v lidské společnosti. Jedni jsou učení, druzí prostí, jedni bohatí, druzí chudí, jednt' vyrábějí nádherné předměty, druzí jen obyčejné předměty domácí potřeby, ale dohromady tvoří jeden celek. Mějte proto úctu jeden k druhému a hleďte, abyste svým bližním prospívali! Při všech různostech jste bratři a milujte se proto jako rodní bratři! — A konečně kytice připomněla: V životě národa se vyskytují různá povolání: povolání učená — palma — manuální — vrba, umělecká — myrta — a vládní činitelé — esróg. Všecka ta různá povolání jsou nutná a važme si proto nejen lékařů, profesorů, učitelů, inženýrů, ale i všech řemeslníků, a lidí, kteří zametají ulice a perou nám prádlo! Važme si i malířů, hudebníků, herců, zpěváků a všech umělců, kteří nás potěšují svými výkony a budme jim za jejich výkony vděční. Važme si vlády, která dbá o naši bezpečnost a pečuje o naše harmonické styky s okolním světem. Ale jako je uvnitř národa odkázán jeden stav na druhý a jeden člověk na druhého, tak je i v širém světě odkázán národ na

jakým neštěstím pro ně jsou suchá léta, a proto velebili Boha, dárce vody, s nehlubší vroucností.

Ale Jisraelité také věděli, že Adonaj, Bůh jejich, je Bohem celého světa, a že sesílá vodu a požehnání všem národům světa, i těm, které Ho neznají, nevzývají a díky mu nevzdávají. Proto přinášeli o Svátku sukot ve svém chrámě oběti za všechny národy světa. Podle jejich tehdejších vědomostí žilo na zemi sedmdesát národů, a oni obětovali v průběhu sedmi dnů sedmdesát volů, za každý národ světa jednoho, a prosili Boha veškerenstva, aby byl všem národům milostiv, neboť jistě přijde doba, kdy všechny národy poznají, že Hospodin je králem celého světa a že je jediný. Svátek dožínek byl přirozeně svátkem radovánke a lidé se nejlépe radují, když mají před sebou dobré pokrmy a nápoje. O Svátku sukot byla v celém Jeruzalémě hojnost pokrmů a nápojů. Poutníci si je přinášeli z domova, přičemž jim byli jejich služebníci a otroci při přepravě i

úpravě vydatně nápomocni; proto též byli ochotně zváni k nastávajícím hodům, při nichž páni a sluhové tvořili jednu rodinu. Ale zámožnější poutníci zvali k svým hostinám i chudé, kteří přicházeli do chrámu, a hostili je jako své bratry. A tak sblížoval Svátek sukot — Svátek dožíněk — Jeruzalémské a venkovany, pány a sluhy, boháče a chudé, a naplňoval srdce všech vědomím, že

jsou si bezmála tak blízcí, jak si byli blízcí Jisraelité, když táhli pouští a bydlili v jednoduchých stanech. Prorok Zecharja poznal vznešenost tohoto svátku a vyslovil věštbu, že přijde doba, kdy se všechny národy světa sblíží a naplní se slova o vítězství míru: „NE VOJSKY, NE SILOU A NÁSILÍM, NÝBRŽ DUCHEM HOSPODINOVÝM!“

SIMCHAT TORAH

Vrchní zemský rabín Dr. Richard Feder

Poslední den našich podzimních svátků se jmenuje Simchat Tóra. To znamená Radost Tóry. Tóra je kniha, stará, prastará kniha. Podle jejich vlastních zpráv a podle naší tradice, byla sepsána Móšem, synem Amramovým, na sinajské poušti, ve které se Jisraelité po svém vysvobození z micrájimské poroby 40 let zdržovali, dříve než vešli do Zaslíbené země. Celou tu dobu stál Móše v jejich čele a byl jejich vůdcem,

rádcem, vrchním soudcem, učitelem a vychovatelem, a staral se o ně doslova s otcovskou péčí. Měl na mysli nejen jejich přítomné, nýbrž i jejich budoucí blaho a připravoval je pečlivě na život v jejich vlastní zemi. Udílel jim mnohé důležité pokyny a rady, příkazy a zákazy. Věděl ovšem, že mluvená slova se dají snadno všelijak překroutit a že lehce upadají v zapomenutí. Proto sepsal své učení a zůstavil je po sobě jako drahocenný odkaz. Nazval je Tóra. Slovo to znamená nauka. Odevzdal je kněžím a nařídil jim, aby je bedlivě střežili. Jisraelité pochopili velikou hodnotu Móšeho odkazu. I když vlivem pohanských sousedů tu a tam proti Móšeho nešťastný Jéšua ben Josef ji plně respektoval a prohlásil, že nepřišel, aby ji zrušil, nýbrž aby ji potvrdil, zdůrazňuje, že ani jediné její písmeno neztrácí svůj význam.

Bez Móšeho Tóry by nebyl vznikl ani Mohamedův Korán.

Můžeme proto i při vši skromnosti tvrdit že Tóra je matkou četných významných knih, které si podmanily mysl velké části lidstva všeho světa. Milióny dětí zná velmi dobře biblické postavy Abraháma, Jicchaka, a

vážnosti. Píšeme ji dosud pro chrámové účely na pergameny v podobě starých svitků, a bez svitků Tóry je židovská modlitebna nemyšlitelná. Ukládáme ji ve svých chrámech do krásných skříní v průčelí, před něž všíme nádherné závěsy, které poutají zraky všech chrámových návštěvníků. Každou sobotu ji z těchto skříní slavnostně vyjímáme, neseme ke stolu a pročítáme z ní jeden oddíl, v celém světě v ten den týž. Třebaže ji dnes předčítá odborný znalec, chazan či kantor, přece každou sobotu vyvoláváme sedm mužů, aby k ní přistoupili a velebili

vůli jednali a k pohanským bůžkům se vraceli, měli přece Móšeho Tóru ve veliké vážnosti a střežili ji, aby nepropadla zkáze, aby ji oheň nepohltil, aby ji ničemní lidé neroztrhali, aby se nedostala do rukou nepřátel. Měli úspěch, a tak se nám Tóra zachovala ve své ryzosti a celistvosti až do dnešního dne. Je to kniha budící úžas. Vychovala a zformovala Jisraelity na poušti. Dala jim jednotnou víru a jednotný ideál. Vstúpila jim přesvědčení, že víra v bůžky je marná neboť existuje jen jeden, jediný, netělesný Bůh, a názor, že mravnost je jedinou

pevnou základnou soukromého a veřejného života, která chrání národy lépe před zánikem nežli početná a odvážná vojska.

Z Móšeho Tóry čerpali své vědomosti, svůj věhlas a svůj úžasný zápal jisraelští proroci a žalmisté, a tak vznikly jejím vlivem i knihy proroků, kniha Žalmů a ostatní knihy Písma svatého.

Móšeho Tóra poskytovala po celá staletí látku k bádání pozdějším rabínům a kazatelům a byla znamenitou učebnicí i mladým žákům. Naučili se z ní mnohému užitečnému pro svůj život. I zakladatel křesťanství, horlivý a nebojácný, ale Jáakoba a se zatajeným dechem naslouchají, když jim jejich vychovatel vypravuje o osudech Josefových.

Mnoho malířů a sochařů jí bylo ovlivněno, a vytvořili umělecká díla největší krásy; mnoho spisovatelů si z ní vybralo látku k svým básním a románům. Nejnověji slavný německý romanopisec Thomas Mann, který napsal proslulou Biblickou tetralogii. A tak náleží Móšeho Tóra k nejznámějším, nejrozšířenějším a nejplodnějším dílům světové literatury a byla přeložena do více než jednoho tisíce jazyků. Nám, židům, je knihou svatou a máme ji ve veliké Boha, který nám ji svěřil a vstúpil nám tak věčný život v nás. Vyvolání to považují za čest, za svatou micve, a zřídka kdy se stane, aby tuto čest někdo odmítl. Činí tak zpravidla jen lidé, kteří se stydí prozradit, že předepsanou chvalořeč neumějí.

V předvečer svátku Simchat Tóra si počínáme zvlášť slavnostně. Tu vyjímáme ze svaté schránky všechny svitky Tóry, procházíme s nimi chrámem, při čemž kráčejí děti před dospělými a mávají pestrými praporky.

O svátku samotném ji pak slavnostně dočteme a . Spojujeme tedy její konec s jejím začátkem, abychom ji přirovnali ke kruhu, který nemá žádného začátku a žádného konce. Chceme tím naznačit myšlenku, že jsme se Tóře nikdy nedoučili, že ji nikdy dosti podrobně a dosti hluboko nepoznáme a že se jí musíme stále znovu obírat. Můžeme si být jisti, že v ní vždy znovu objevíme nové krásné myšlenky a že nalezneme nové výklady k některým sporným veršům.

O Simchat Tórah se ze své Tóry upřímně radujeme a jsou místa, kde i vážní, pobožní a bohabojní židé s Tórou v ruce tančí, aby tak dali na-jevo svou velikou radost. Ale tím není ještě vysvětleno proč nazýváme tento sváteční den Radosti Tóry. Copak se může Tóra radovat? Ne, ona tak učinit nemůže, ač k tomu má tisíce důvodů, neboť splnila své poslání v plné míře a ovlivnila milióny lidí.

Mohla by se radovat z toho, že za tři tisíce let, která od jejího sepsání uplynula, nezestárla, neboť my ji čteme hravě a chápeme ji snadno, protože jsme byli v jejím duchu odchováni a zavrhuje vše, co zavrhuje ona: pověry všeho druhu, mnohobožství, vraždy, krádeže, smilstvo, lež, křivou přísahu, falešné svědectví, pomlvy, vykořisťování lidí, týrání lidí a zvířat, závist, nenávisť, pomstu, lakotu, nespravedlivé rozsudky, úplatky, úmyslné poškozování cizího majetku, a schvalujeme vše, nebo skoro vše, co ona hlásá: víru v jediného, neviditelného, všemoudrého a všemohoucího Boha a v nesmrtnost duše, úctu k rodičům, soudcům, starcům, rovnost všech lidí, pravdomluvnost, pracovitost, poctivost, spravedlnost, péči o zdraví a čistotu, péči o děti, sirotky, vdovy, cizince, dělníky a o chudé, lásku ke všem lidem, soucit se všemi trpícími i se zvířaty. Zachováváme týdenní dny odpočinku a svátků, jak nám je doporučuje ona. Těšíme se ze svátků a považujeme za svou povinnost působit radost všem lidem, zejména svým nejbližším. Jen v jedné věci už s ní nesouhlasíme, v nauce o zápalných obětech. Ale víme, že byly zavedeny proto, aby naučily lidi překonávat sobectví, a lidé se stali obětavými. Tuto myšlenku shledáváme velmi dobrou, neboť konání skutků lásky považujeme za věc bohulibou. I jinak je nám Tóra blízká. Její sloh je jasný a její četba, i v dobrém překladu, nám nepůsobí žádné zvláštní obtíže. Při její četbě nám nepřijde ani na mysl, že máme před sebou tak prastaré texty. Každá řádka prozrazuje, že ji napsal jasný myslitel, a kdo jasně myslí, ten se dovede zpravidla také jasně vyjádřit. Je věru zajímavé, ba úžasné, že Móše, první horlivý hlasatel morálky, vyslovil názory tak dokonalé, že nemohou být předstíženy, neboť nikdo nemůže doporučit více, než abychom se snažili dosáhnout mravní dokonalosti a bezúhonnosti, abychom milovali Boha celou svou bytostí a svého bližního tak, jako milujeme

zahájíme ihned a slavnostně její nové předčítání sami sebe, abychom milovali i cizince, který mezi námi bydlí, jako sami sebe, abychom neměli nikoho v nenávisti, abychom se na nikom nemstili, abychom usilovali o spravedlnost, aby naši soudcové neodsuzovali lidi nevinné a nenechali bez trestu viníky.

Všecky tyto názory převzalo křesťanství od nás, rozšířilo je daleko široko a dopomohlo jim k univerzální platnosti. Tak nabyla Móšeho Tóra světového významu.

Móše byl moudrý muž. Věděl že by jeho kniha byla suchopárná, kdyby obsahovala jen příkazy a zákazy. Proto ji učmil poutavou: Pojal do ní i četné zprávy z minulosti lidstva a z minulosti národa jisraelského a zaznamenal v ní i události z Micrajim a události, jež se zběhly na poušti. Tak se stal Móše nejen otcem právníků a soudců, nýbrž i historiků. Ale jako historik byl jednostranný, protože zaznamenal jen zprávy, které obsahují mravní jádro a mohou lidi varovat před špatnými činy.

Móše je tvůrcem jisraelského náboženství, toho mravního monotheismu, který nám dosud vyhovuje. Jeho dílo bylo ve své době převratné, neboť vedl nemilosrdný boj všem modloslužebníkům, třebaže to znamenalo boj proti celému tehdejšímu světu, který byl naveskrz pohanský. Móše měl pravdu, třebaže to svět uznal teprve po staletích.

Každé náboženství žádá od svých stoupců víru. Čemu máme tedy my, židé, věřit? Podle slavného theologa a filosofa Móšeho Maimonida vyznáváme 13 článků víry, které tvrdí, že jest Bůh, že je jediný a netělesný, že je tvůrcem a původcem všeho a že se sluší, abychom se k němu modlili. Dále máme věřit, že se Bůh zjevil našim praotcům a Móšemu, který je a zůstane největším prorokem, a že Móše napsal Tóru z vnuknutí Božího, která je proto nezměnitelná. Konečně máme věřit, že Bůh je vševědoucí, nejvyšše spravedlivý a že proto odměňuje dobré a trestá zlé skutky, že nám jednou sešle Spasitele a že naše duše jsou nesmrtné.

Těmito články víry nejsme ve svém myšlení nijak zvlášť omezeni a židovství nepřekáží nikomu, kdo se chce oddat vědeckému bádání. I mnozí rabíni pěstovali matematiku, hvězdářství a filosofii. Věda udělala v poslední době obrovské pokroky a namnoze odsunula náboženství na vedlejší kolej. My přejeme vědě, aby dále kráčela od jednoho úspěchu k druhému, ale přáli bychom si, aby ji pěstovali v celém světě jen lidé ryziho charak-teru. Věda musí odhalovat a zpřístupňovat krásu života a pracovat k tomu, aby se lidstvo stále více sbližovalo a navzájem si pomáhalo. I věda musí respektovat mravní zásady a musí budovat na mravních základech, chce-li přinést světu skutečné pozhennání. Právě o totéž usiloval náš velký učitel Móše, autor nesmrtné Tóry a první velký hlasatel mravnosti.

Chata míru

Vrchní zemský rabín Gustav Sicher (1880 – 1960)

Žádný ze svátků Jisraele není tak výslovně svátkem radostí jako Sukot, svátek skromné chaty, upomínající na pobyt v poušti, chaty, do níž přesídlí na celý týden

každý syn Jisraele, zámožný nebo chudý, a zároveň svátek sklizně obilí, moštu a oleje v zaslíbené zemi. „Raduj se o svém svátku, ty, syn tvůj, dcera tvá, dělník

tvůj a dělnice tvá, sirotek, vdova a levita v branách tvých," volá tóra. „Radujte se před Hospodinem." „Jen buď velmi radostný!"

Svátek radosti přichází téměř bezprostředně po vážném a přísném dni smíření. Není to protiklad. Do srdce očištěného od hříchu, v němž se ubytoval Bůh, stěhuje se i radost. Je to radost různého druhu: radost z díla z konání skutků lásky, radost před Bohem a radost naděje v mír sbratřeného lidstva.

I. „Až sklídíte úrodu půdy, budete slavit svátek Hospodinu", přikazuje tóra. Sklizeň je vnější podnět radosti. Sukot dýše téměř radostí z přírody a blízkosti prosti. I suchá halacha určuje, že kryt sváteční chaty musí být něco, „co roste z půdy".

II. Svátek radosti před Bohem nemá slaviti však pouze ten, kdo sklízí žej jako svůj majetek. Před židovským rolníkem bible, sbírajícím požehnání boží z pole, zahrady a vinice, stojí celý zástup nemajetných a neradostných: sirotek, vdova, levita a kněz jimž je sedlák povinen dáti dary lásky, na které mají však chudí právní nárok: zapomenuté snopy, rohy polí, paběrky, desátek. Všichni náleží Bohu, před nímž se mají radovati. Ba staří naši vidí právě v těch chudých rodině Boží, vkládají Bohu do úst: Potěšíš — li moje lidi, totiž vdovu, sirotka, chudého, potěším tvoje lidi, syna tvého, dceru tvou. A to je příznakem pravé radosti, že je jí vlastní srdce úzké, že má potřebu přetékat do srdce svého bližního, oblažiti, rozradostniti v den radosti zkormoucenou tvář bližního. Jisrael, ba celé lidstvo bude seděti v jedné suka, v jedné

III. „Až sklídíte úrodu půdy, slavte svátek Hospodinu." Radost svátku sukot je radost před Bohem. Není to jen radost z přírody. Nad všechnu radost z půdy je povznesena radost z tóry boží, radost nejen z Boha, pána přírody, nýbrž z Prozřetelnosti, která se zjevuje v dějinách věčného Jisraele. Tak jako v pozdějším a dnešním židovství, řada svátků končí a vrcholí svátkem Simchat Tóra (radost z tóry), tak v tóře samé tvoří vrchol lidové slavnosti, svátečního tábora, který se sešel každý sedmý rok o svátku sukot a jehož se zúčastnili muži, ženy, děti a cizinci, předčítání tóry samotným králem.

IV. Tak jako u všech svátků Jisraele se národní rámec šíří a obepíná celé lidstvo, tak radost svátku sukot je prozářena nadějí mesiášskou. V talmudu je spor mezi rabi Eliezerem a rabi Jehošuu, kdy přijde vykoupení. Eliezer praví: v nisanu byl Jisrael vykoupen a v nisanu bude vykoupen, Jehošua však praví: v nisanu byl sice vykoupen, ale příští vykoupení přijde v tišri. Nuže v nisanu bylo první vykoupení národa Jisraele z Micrajim a s tímto měsícem je spojeno i příští vykoupení národa. Ale s měsícem tišri je spojena myšlenka na vykoupení všeho lidstva. V měsíci tišri se modlíme, aby všechno lidstvo tvořilo jeden svaz ochotný konati vůli boží. O sukot přinášená oběť sedmdesáti býků byla mudrci našimi vykládána jako oběť pro sedmdesát, tj. všechny národy světa, neboť o sukot „na konci dnů" přinese Eliáš, předchůdce Mesiášův, lulav (palmu) všem národům, a celý

chatě míru.

Poznámky k sidře Ve zot habracha (Deuteronomium 33,1 – 34,12)

Midraš říká, že když Moše před smrtí žehnal kmenům, pokračoval tím jen v tradici, která začala Jakovem. Mošeho poslední slova jsou směsicí požehnání a prorocství; každý kmen dostává požehnání podle svých specifik a podle toho, jak se podílí na poslání národa.

Ramban, Rb. Bachja- „Vezot- a toto“, jímž Moše i Jakov začali své požehnání, naznačuje souvislost: Jakov požehnal kmenům na počátku existence národa a Moše na počátku jejich života v Erec jisrael. Moše užil tohoto výrazu také když začal s opakováním Tóry (4: 44)- z toho se učíme, jak Izrael docílí, aby se splnilo požehnání praotců a Mošeho: učit se a zachovávat Tóru.

Tato poslední sidra Tóry se čte vždy o Simchat Tora (8.den Sukot), kdy je dokončen roční cyklus čtení Tóry a hned začíná nový od prvních slov Berešit. Při této příležitosti je vyzván k aliji každý přítomný muž, i chlapani, kteří dosud nedosáhli bar micva, takže sidra se opakuje, dokud všichni nebyli vyvoláni k Tóře.

„iš haelohim - muž B-ží“

Ibn Ezra- Tento přívlastek je Mošemu dán i v Joz 14:6 a Ž 90:1; narážka na to, že Mošemu vnukl požehnání B-h,

Ramban- a tedy se určitě splní.

Or HaChajim- Verše dosvědčují Mošeho velikost a lásku k svému národu. B-h mu řekl, že zemře, protože

opomněl posvětit B-ží jméno před veškerým lidem, hřích, který lid sám vyprovokoval; ale i když jeho smrt nepřimo zavinił národ, Moše mu přesto na prahu smrti žehná z hloubi srdce.

Homiletický výklad: Moše žehná národu, aby jeho vůdcové byli vždy „muži B-ží“, tj. aby byli nejen moudří, pevní a čestní, ale také laskaví a svatí.

„bnej jisrael“

Je to požehnání celému národu, i když se žehná každému kmeni zvlášť, ježto prospívání každého kmene závisí na ostatních a blaho celého národa na úspěšnosti všech.

„lifnej moto - před svou smrtí“

Raši- Tj. blízek smrti, neboť řekl „Když ne teď, tak kdy?“

Moše říká, že B-h přišel k Izraeli ze Seíru a Paranu, což-jak připomíná midraš- říká, že B-h nabídl Tóru potomkům Esava, kteří obývali Seír i potomkům Jišmaele, kteří žili v Paranu, avšak oni odmítli přijmout Tóru, protože jim zakazovala to, k čemu tíhli: zabíjet a loupit. A B-h pak v doprovodu andělů přišel a nabídl Svou Tóru Izraeli, který se podrobil jeho vládě a přijal ji bez námitek. Izrael je tedy nanejvýš hoden požehnání, jako jediný národ, který obdržel Tóru a jediný, který ji přijal za své trvalé dědictví.

Sforno- Moše uvádí zásluhy Izraele proto, aby B-h splnil požehnání.

Ramban- Jako zásluhy Moše uvádí:

1/ B-h přebývá mezi nimi,

2/ přijali Jeho Tóru, 3/ uznali Jeho vládu.

„**hašem misinaj ba** - Hospodin přišel ze Sinaje“

Raši- aby se zjevil Izraeli, který se tu shromáždil k přijetí Tóry.

Ramban- aby B-ží sláva přebývala mezi nimi a nikdy se neodloučila.

„**vezarach miseir lamo** - vyšel jako slunce...“

Cizkuni- Slovesa „zarach- zářil, zazářil“ se užívá o východu slunce; Seir je na východ od Sinaje.

„**merivevot kodeš** - s několika zástupy svatých“

Raši- Na rozdíl od lidí, kteří při podobných příležitostech předvádějí všechno své bohatství a důstojnost, B-h přišel dát Tóru jen s několika- ne se všemi- zástupy svatých andělů. Učí nás tím pokoře a skromnosti: nestačí, aby člověk získal své bohatství počestně, neměl by ani stavět na odív, co všechno má.

„**mimino** - z jeho pravice“

Zohar- Tj. přímo z nebeského zdroje.

Ramban- Tóra byla sdělena samotným B-hem, ne žádným z andělů, kteří Ho provázeli.

„**eš dat** - Tóra z ohně“

Raši- B-h ukázal Tóru uprostřed ohně a světla.

„**amim** - kmeny“

Raši- Doslova: národy. Každý kmen je národem o sobě (Gn 35:11) a všechny tvoří národ Izraele.

„**kedošav** - jeho svatí“

Raši- Duše svatých Izraele, jež jsou naplněny B-hem. I v dobách soužení a neštěstí svatí Izraele věří B-hu.

V širším smyslu všichni spravedliví a zbožní, jimž B-h poskytuje zvláštní ochranu a vede je po pravé cestě.

„**vehem tuku leraglecha** - přivínuli se k Tvým nohám“

Raši- Izrael si zaslouží zvláštní B-ží ochranu, neboť se usadil přímo „u nohou“= na úpatí Sinaje. Izrael projevuje trvalou ochotu nést jeho B-žích příkazů a učit Jeho slovům své děti, jakmile začnou mluvit, tj. nejen sami budou věrní učení Tóry, kterou jim předal Moše, ale zaručí, aby mu zůstaly věrny i jejich děti a vnoučata.

„**tora...moraša**- Tóra ...je dědictví“

Ramban- Tóra je nezczizitelné vlastnictví Izraele, předávané z generace na generaci.

Rb.Mordechaj Gifter- Rozdíl mezi „nachala- dědictví, odkaz“ a „moraša- dědičné právo na dědictví“. Dědictví patří dědicům, aby ho užívali, jak jim libo. Dědičné právo však je majetkem generací minulých i budoucích a dědicové mají povinnost uchovávat je nedotčené.

Moudří homileticky vysvětlují (Pesachim 49b), že slovo moraša lze číst i „m'orasa- manžel/ manželka, tj. židovský národ a Tóra jsou jako ženich a nevěsta. Platí to pro všechny příslušníky národa, pro každého stejně- bohatý i chudý má stejný podíl na Tóře. Kdyby bohatí brali Tóru jako výlučné vlastnictví své a svých dětí a nepřispívali chudým dětem, aby se mohly učit, bylo by to jako odtržení od manžela, neboť Tóra byla nerozlučně dána všem Židům. To ukládá každému povinnost poskytovat toraické vzdělání těm, jimž chybí prostředky nebo nemají možnost učit se.

„**kehilat jakov** - Jakovovo shromáždění“

Ramban- Tóra je dědictvím nejen těch, kdo se narodili židovským rodičům, ale každého, kdo se připojí k židovskému národu a přijme Tóru.

„**bišurun** - v Ješurunovi“

Tj. v Izraeli.

Sforno- Když Izrael prohlásil, že bude věrný Tóře, B-h se stal „králem Ješuruna“, neboť pro ty, kdo se dychtivě chápou Tóry a vytrvale se zabývají jejím studiem, je B-králem.

„**melech**“

Podle většiny komentátorů král= B-h.

Ibn Ezra cituje midraš, že král= Moše, protože celý národ mu projevoval oddanost a poslušnost jako tomu, kdo je naučil Tóře.

Rb.Jehuda Halevi- Král= Tóra, protože je to nejvyšší autorita pro Izrael. Když se v Sd 18:1 říká „neměli v Izraeli krále“, znamená to, že lidé polevili v poslušnosti Tóře.

Vskutku, když někdo řekne, že věří v B-ha, ale ne v jeho Tóru, je to, jakoby popřel samotného B-ha, protože král bez autority není král.

„**vehitasef rašej am** - když se shromažďovali...“

Raši chápe slovo „rašej“ tak, jak je užito v Ex 30:12, tj. celkový počet národa.

Všichni ostatní komentátoři čtou „rašej- vůdci“.

Obojí interpretace má stejný význam: B-h je v pravém smyslu králem Izraele jen tehdy, když jsou lidé jednotní v konání B-ží vůle, jako když na Sinaji celý židovský národ bez námitek přijal B-ží vládu.

Reuven

Raši- Požehnání říká, aby žil v tomto světě a nezemřel ve světě příštím. Reuven potřeboval takové požehnání, protože Jakov ho káral za incident s lůžkem v Bilžině stanu (Gn 35:22),

Sforno- anebo proto, že se chybně vzdal podílu v Erec jisrael kvůli území na východním břehu Jordánu.

Ibn Ezra- Moše mu žehná jako prvnimu, protože je prvorozený,

Ramban- anebo proto, že Reuven jako první dostane svůj podíl země a Moše žehná kmenům v pořadí, v jakém obdrží svůj podíl.

Daat Soferim- Jakov vytýkal Reuvenovi impulzivnost, kvůli ní přišel o roli prvorozeného (Gn 49:3), Moše tedy prosí o to, aby tato impulzivnost nepřivedla kmen k zániku, neboť viděl prorockým zrakem, že Reuven bude vyhnán dřív než ostatní kmeny (Dt 29:27, Lv 26:38).

„**vihí metav mispar** - ať je započten...“

Raši- Moše žehná, aby Reuvenovo potomstvo bylo vždy započteno do židovského národa, tj. žádné dřívější pochybení Reuvena nebo kmene nezpůsobí, aby byl z počtu vyloučen.

Ramban, Ibn Ezra- Slovo „veal- a ne“ se vztahuje k oběma tvrzením verše:

1/ aby nezemřel,

2/ aby počet Reuvenova kmene neklesl až do nepatrnosti.

Jehuda

Ramban- Z Jehudova kmene vzejde Davidův královský rod; má hrát ústřední roli v životě národa. Tento kmen vedl národ ve válkách o dobytí země (viz Sd 1:2). Moše se tedy modlí, aby Jehudovo vojsko vítězilo a aby spoléhalo jen na B-ha, jenž vyhoví jejich prosbám.

Raši cituje Sota 7b- Jehuda je uveden hned po Reuvenovi, protože oba vyznali své hříchy a jsou nám tedy příkladem v pokání.

Šimon je vynechán

Ibn Ezra- Je to proto, že Jakov ho káral (Gn 49:5) a proto, že Šimonovci byli viníky v události s Baal Peorem (Nu 25:3).

Ramban- jiný názor: Tóra vždy uvádí stejný počet kmenů- 12. Bylo na Mošem, který z kmenů vynechá, mohl buď započítat Leviho a Josefův kmen počítat jako jeden (Efrajim + Menaše), nebo počítat Menašeho a Efrajima samostatně a vynechat kmen Levi, který byl v jiné kategorii než ostatní kmeny. Moše zvolil druhou možnost, jednak už to takto bylo i dříve (Nu 7:48, 2:18, 34:23) a pak Jehošua, nový vůdce Izraele, pocházel z kmene Efrajim; také Moše chtěl požehnat kmeni Leviho, který vykonával službu v Chrámu, neboť z toho požehnání bude mít prospěch celý národ. Vynechal tedy Šimona, který byl nepočtený a jehož příslušníci měli být roztroušeni na jihu Erec jisrael (Gn 49:7); ježto neměli souvislý vlastní podíl země, podíleli se na požehnání svých hostitelských kmenů. Šimonova města byla na území Jehudy (Joz 19:2), byli tedy zahrnuti v jeho požehnání.

Levi

Moše nejdřív žehná kohanim a pak celému kmeni, chválí nezlomnou věrnost a statečnost levitů v poušti, žehná jim jako učitelům národa a modlí se, aby zvládali všechny úkoly.

„**tumejcha veurejcha** - tvé tumim a urim“

Raši- tj. náprsník kohena gadol (viz Ex 28:30), který B-h vložil na „svého věrného“- potomstvo Leviho.

„**bemasa**“

Raši- Odkaz na událost v Ex 17:1 u Massy a Merivy, kdy národ byl odbojný a zpochybil schopnost B-ha dát jim v poušti vodu; levité jediná tehdy nereptali.

Sforno- Narážka na všechny případy (celkem 10), kdy lidé zkoušeli B-ha.

„**mej meriva** - vody Merívy“

Raši- U Merívy Moše udeřil do skály a on i Aharon tím ztratili možnost vstoupit do země (Nu 20:13). Kmen Levi se nepřidal k reptalům.

Ramban- Jiný výklad: Odkaz na potrestání Mošeho a Aharona. Slovo „**terivehu**“ naznačuje neoprávněný hněv; Moše, sám levita, chce říci, že trest byl neúměrný jeho provinění a také že byl vyprovokován lidmi.

„**haomer leaviv uleimo** - řekl o svém otci a matce“

Kmen Levi nezištně konal své náboženské povinnosti: bez ohledu na rodinné vztahy pobili ty, kdo uctívali zlaté tele (Ex 32:27).

Raši- Ježto celý kmen Levi zůstal v této události bez viny, nemohli to být „jejich otcové a bratři“, kteří zhřešili; jsou takto označeni jejich ne-levitští příbuzní, např. dědeček nebo nevlastní bratr z matčiny strany či syn levitské dcery, provdané za ne-levitu.

„**ki šamru imratecha** - dbali na tvou řeč“

Jediným motivem levitů byla věrnost B-hu.

„**uvritecha jincoru** - zachovávali tvou smlouvu“

Sforno- V širším smyslu zachovávali smlouvu tím, že se nikdy neoddávali modlářství, ani v Egyptě, ani v poušti.

Raši- V užším smyslu odkazuje „smlouva“ ke smlouvě obřizky, protože v poušti většina Izraelitů neobřezávala své novorozence, kvůli nebezpečnému suchému a horkému pouštnímu klimatu. Levité však měli důvěru v B-ha a své děti obřezávali.

„**joru mišpatejcha lejakov**- bude vyučovat tvým příkazům...“

Or HaChajim- Prokázali věrnost B-hu a nestrannost, proto jsou hodni být učitelé a soudci celého Izraele, nejen vlastního kmene.

Baal HaTurim- Kmen Levi měl být podle Jakovova pokárání (Gn 49:7) rozptýlen po celém Izraeli. Splnilo se to tak, že se levité stali učitelé celého národa- to nám ukazuje, jak mohou lidé zušlechtit i své negativní povahové vlastnosti: Jakova rozzlobila Leviho útočná nekompromisnost, ale v poušti kmen využil této své vlastnosti k tomu, že se zdržel hříchů a pochybení.

„**chejlo** - jeho zdatnost“

Sforno- Ježto kohanim a leviim byli pověřeni sloužit národu, bylo důležité, aby měli dost prostředků a mohli věnovat veškerý svůj čas svému úkolu. Zkušenost ukazuje, že velké duchovní osobnosti mají větší vliv, jsou-li finančně nezávislé.

„**ufoal jadav**- a dílo jeho rukou“

Sforno- Ať je jejich služba ve svatyni B-hu přijatelná.

Binjamin

Raši- Chrám bude postaven na jeho území, proto je mu požehnáno hned po Levim. Svatyně v Šilohu bude stát přes 200 let na území Josefova syna Efrajima, dále tedy Moše žehná jemu.

Ode dne, kdy byl zvolen Jeruzalém za místo pro Chrám, B-ží přítomnost tam spočinula a vznáší se nad ním.

Sifre- Binjamin dostal toto privilegium ze tří důvodů: 1/ byl jediný z kmenových otců, kdo se narodil v Erec jisrael, ostatní se narodili v Aramu, kde Jakov pracoval pro Lavana, 2/ neúčastnil se nijak na prodeji Josefa do otroctví, 3/ utěšoval Jakova v jeho stáří- byl tedy jediný, kdo odpovídal ctnostem, jež mělo posilovat místo Chrámu.

„**uvejn chtefav šachen** - spočívá na jeho ramenou“

Raši- Chrám byl postaven na judejských kopcích, jakoby stál na Binjaminových ramenou.

Talmud vysvětluje, že Chrám nestál na nejvyšším místě, ale o něco níž, jako jsou ramena níž než hlava (Zevachim 54b, Joma 31a).

Josef

Požehnání zahrnuje oba kmeny, Efrajima i Menašeho a je paralelou Jakovova požehnání.

Daat Sofer- Moše pokládal za nutné udělit Josefovi území zvláštní požehnání, jakoby toto území obzvlášť potřebovalo B-ží milost, aby se vyhnulo katastrofě. A vskutku, v Josefově potomstvu byly nebezpečné prvky, z nichž vzešli hříšní vládcové Severního království.

„**mevorechat hašem arco** - požehnání Hospodina...“

Raši- Žádné jiné území nebylo tak úrodné jako Josefovo.

„**umitehom** - s hlubokými vodami“

Tj. podzemní vody, ležící hluboko pod povrchem, zdroj pramenů.

„**gereš jerachim** - měsíční úroda“

Raši- Tj. co dozrává v noci, např. okurky či melouny.

Jiný výklad: úroda, již země vydává měsíc po měsíci.

„**harerej-keдем** - pradávne kopce“

Raši- Tj. úroda na Josefově kopcovitém území dozrála dřív než v nížinách

Jiný výklad: lze vyložit i jako „pradávne kopce“, neboť to byly první hory, jež B-h stvořil.

„**sene** - trnitý keř“

Raši- Hořící keř, v němž se B-h poprvé zjevil Mošemu (viz Ex 3:4-5)

Ramban- Ať je Josefovo území, místo, kde Moše uviděl keř, požehnáno milostí B-ha, jenž se zjevil na hoře Sinaj.

„**bechor šoro hadar lo** - jako prvorozený býk...“

Raši- Slovo bechor, jež obvykle znamená „prvorozený“, může znamenat také „vznešenost, svrchovanost“. Metafora býka odkazuje na sílu.

V Jakovově požehnání (Gn 49:6) je Josef připodobněn k býku; zde se to vztahuje na Jehošuu, jenž bude svrchovaným vůdcem Izraele a jehož chrabrosti bude podrobeno mnoho králů.

„**vedem rivevot** - jsou desetitisíce...“

Raši- Národy, jež mají být nabrány na rohy, jsou desetitisíce Kenaanců, pobité Jehošuu. Tisíce jsou Midjanci, pobité Gideonem z kmene Menaše (Sd 8:10).

Ramban- „hem“ odkazuje k „dvěma rohům“- dvěma větvím Josefova kmene, Efrajimu a Menašemu; oba se rozrostly do značného počtu.

Zevulun a Isachar

Raši, Tanchuma- Spojovalo je partnerství: Zevulunovi se vedlo mimořádně dobře v námořním obchodě a podporoval Isachara, který se věnoval pouze studiu Tóry, jako učitel a soudce, zušlechťující duchovní potenciál národa (viz 1 Pa 12:32). I když Isachar byl starší, je nejdříve uveden Zevulun, protože jen díky němu se mohl Isachar věnovat studiu Tóry.

Tradici tohoto partnerství následovali v průběhu dějin mnozí bohatí lidé, kteří podporovali toraické učence a stvrдили to i formální smlouvou, zaručující, že zásluhy za učení Tóry mají mít obě strany.

„**becetecha** - při svém vycházení“

Raši- Tj. když vycházíš za obchodem.

Sifre- Ze zásluhy, kterou získal podporou toraického studia, se bude Zevulun radovat, až „vyjde“ z tohoto světa.

Gaon z Vilny- Největší radost je, když člověk dosáhne vyššího stupně pochopení Tóry. Když ten, kdo podporoval studium Tóry, odejde z tohoto světa, bude se radovat nejen z toho, že bude odměněn za svou dobročinnost, ale i z toho, že pochopí celou Tóru a porozumí jí.

„**beohalejcha** - ve svých stanech“

Raši- Potomci Isachara se vyznačovali specifickými schopnostmi k vypočítání židovského kalendáře (tedy i svátků) a k propočtům, kdy vložit 13 měsíc. Z kmene Isachar vzešlo 200 předsedů sanhedrinu, jenž vydával halachická rozhodnutí, závazná pro celý národ.

„**har-jikrau** - svolají na horu“

Raši, Sifre- Učenci tohoto kmene jako členové sanhedrinu stanoví, kdy se kmeny mají shromáždit na Chrámové hoře k poutním svátkům, kde budou B-hu na poděkování přinášet „oběti spravedlnosti“.

Jiný výklad: Lidé budou zdaleka přicházet, aby obchodovali se Zevulunem; obchodníci kmene je přesvědčí, aby přišli do Jeruzaléma a viděli, jak Židé slouží B-hu a přichozí budou tak zasaženi zbožností Židů, že mnoho jich konvertuje a přinese oběti B-hu.

„**jinaku** - budou sát“

Raši- Isachar a Zevulun budou živeni mořem, které jim vydá hojné bohatství.

„**tmunej chol** - ukryté v písku“

Sforno- např. cenné lastury a barvivo z živočicha chilazona, jehož se užívalo k barvení skla, vlny a také k obarvení tyrkysově zbarvených vlněných nití pro cicit.

Gad

Gadovo území bylo na východním břehu Jordánu, na území Sichona a Oga. Táhlo se tak daleko na východ, že bylo větší než území kteréhokoli kmene na západě. Proto Moše žehná B-hu jako Tomu, jenž rozšiřuje Gadovy hranice.

„**klavi šachen** - uložil se jako lev“

Raši- Jako kmen žijící u hranic byl Gad přirovnán k divokému lvu, bránícímu území své i svých bratří. B-h poskytuje dary úměrně povinností: ježto Gadovci se podujali obrany území svých bratří, Moše jim žehná, aby měli mimořádnou sílu ke konání tohoto úkolu. Kdyby mysleli jen na svou obranu, možná by jim síla chyběla.

„**vajare rešit** - vyhlédl si prvotinu“

Raši- Gad žádal pro sebe část území Sichona a Oga, což byla první část Erec jisrael, jež byla dobyta.

„**chelkat mechokkek safun** - podíl vůdce je uschován“

Raši- Gad si vybral toto území, protože věděl, že tam bude ve skrytém hrobě pohřben Moše.

„**vajere rašej am** - přišel v čele národa“

Raši- Během dobývání Erec jisrael pochodoval silný kmen Gad vždy mezi prvními (Joz 1:14).

Dan

Danovo území bylo podél pobřeží Středozemního moře, takže Dan byl první kmen, který se střetl s mořskými nájezdníky.

„**gur arje** - lvíče“

Raši- Dan, podobně jako Gad, žil při hranici a je také nazván lvem. Podle některých názorů se tím naznačuje odvážný a podnikavý duch, jímž se vyznačoval kmen Dan, jak vidíme na příkladu Šimšona / Samsona.

„**jezenek min-habašan** - vyskočí z Bašanu“

Raši- ve shodě s Onkelem čte „Danova země je napájena z řek tekoucích z Bašanu“ Jordán (jarden=jared dan- teče z Danu) pramení v Bašanu, který leží na severu, v dnešní jižní Sýrii. Byla to velmi úrodná oblast, s lezy a pastvinami.

Sforno- Bašan byla pastevecká oblast plná stád, těžko lze čekat, že by lev „vyskočil z Bašanu“ a opustil zdejší štědrou potravu, pokud nebude jistý, že najde hojnou kořist jinde. Přirovnání má naznačit, že kmen Dan tak silně věřil ve své vítězství, že neváhá vytáhnout do boje mimo své území.

Naftali

Jemu žehná Moše bohatostí jeho území..

„**sva racon** - nasycen přízní“

Raši- Jeho území bylo velmi úrodné a bylo na něm vše, co si obyvatelé mohli přát.

„**vedarom** - a jeho jižní břeh“

Raši- Území Naftaliho bylo na jihozápadě země a zahrnovalo i Galilejské jezero. Podle Talmudu (Bava Kama 81b) obdržel Naftali také úzký pás země (na délku provazu) kolem jezera, kde mohl rozložit rybářské sítě.

Ašer

Daat Soferim- Požehnání se zaměřuje na úrodnost jeho podílu a plodnost potomstva. Ašer byl početný kmen a Moše žehnal, aby takovým zůstal a nezmenšil se v důsledku hříchů.

„**baruch mibanim** - nejvíce požehnaný“

Raši- Sifre říká „žádný z kmenů nebyl tak požehnaný jako Ašer“, ale nevíme, jak je to myšleno.

Levuš- Tj. Raši neví, zda potomstvo Ašer bylo výjimečné svým počtem, fyzickou zdatností nebo svými schopnostmi.

Ramban- Sifre mluví o počtu potomstva. Ašer zásoboval všechny kmeny množstvím produktů, jež vynikaly delikátností, takže mu všichni žehnali.

Kli Jakar- Když se Ašer narodil, řekla Lea, že je nejméně z žen (Gn 30:13). Moše nyní požehnání rozšiřuje, aby všichni muži i ženy Izraele žehnali Ašerovi.

„**recuj echav** - buď oblíbený u svých bratří“

Raši- Tj. u ostatních kmenů, neboť Ašer dodával olej, „ať smáčí v oleji svou nohu“= metafora velké hojnosti.

Jiný výklad: Ašer byl oblíbený, protože dcera tohoto kmene byly krásné a mnoho z nich se provdalo za kohanim gedolim, kteří jsou pomazáni svatým olejem.

Moše žehná celému Izraeli

Raši, Sforno- žehná národu jako celku.

Ibn Ezra, Ramban, Daat Zekenim- Veršem 25 ještě pokračuje Ašerovo požehnání. Požehnání celého národa začíná až v.26.

„**barzel nuchošet** - železo a měď“

Raši- Tj. kmeny žijící při hranici budou tak nezlomné a statečné, že země bude stejně bezpečná jako kdyby ji chránily zámky a závory.

Ramban- Jiný výklad: verš se vztahuje k Ašerovi, který měl obývat strategicky významné a citlivé území u severní hranice. Ašer bude bránit toto významné území tak dobře, jako by bylo pod zámky a závory (Joz 19:24-31). Moše dále přeje Ašerovi, aby neztratil mladistvou sílu.

„**ješurun**“

Sifre- Když se Izrael bude řádně chovat, podle svého jména Ješurun, B-h mu z nebe přijde na pomoc, ale ne, bude-li Izrael hřešit.

Mošeho poslední slova

Moše projevil svůj hluboký cit k Izraeli. I jeho dřívější hrozby trestů měly jen Izrael varovat pře důsledky hříchu, aby si lidé uvědomili, že když je B-h stihne utrpením, bude to proto, že vysoká duchovní úroveň Izraele nedovoluje, aby se oddávali výstřelkům, jež by pro jiné národy byly přijatelné.

„**meona elohej kedem...zeroot olam** - přibytěk odvěkého B-ha...“

Raši- B-ží přibytěk je v nejvyšších sférách, vysoko nad všemi duchovními bytostmi, mocní vůdčové pozemského světa se musí chvět nad svou nepatrností ve srovnání s Ním.

V době Mošeho to byla narážka na tak mocné krále, jako byli Sichon a Og, ale totéž platí v celém průběhu

dějin: B-h je v nebesích, nekonečně vysoko nad lidskou chápavostí, a vůdčové světa- bez ohledu na to, jak nepřemožitelní se zdají na vrcholu moci- jsou srazeni k zemi, nemohou se postavit proti B-ží vůli.

„**badad** -jedinečný“

Raši- Ježto nepřítel bude vyhnán, nebude třeba, aby se Židé shlukovali a žili ve velkých skupinách ze strachu před invazí. Každý si může žít „pod svým vinným keřem a pod svým fíkovníkem“.

„**ejn jakov** - jako Jakov“

Raši cituje Sifre- Dříve zmíněné bezpečí je ve shodě s ujištěním, které jim dal Jakov (Gn 48:20) „B-h bude s vámi a přivede vás zpět do země vašich otců“. Jakov je zdroj, na němž je založen blahobyt Izraele.

„**al-bamotejmo tidroch** - pošlapeš jejich posvátná návrší“

Raši- Tj. budeš triumfovat nad nimi, „stoupni nohou na šíje těchto králů“ (Joz 10:24).

Rb. Šimon Schwab- „jejich posvátná návrší“ naráží na duchovní úroveň národa. Moše říká, že když budou Židé určovat měřítka pro sebe, měli by začít u „posvátných návrší“ ostatních národů- toto měřítko by mělo být pro Židy minimem- a odtud pak stoupat k vyšším stupňům.

„**et-kol haarec** - celou zemi“

Raši- Bylo to víc než jen fyzické pohlédnutí. B-h prorocky ukázal Mošemu Erec jisrael v jejím blahobytu i pod útlakem budoucích dobyvatelů.

„**ad-dan** - až po Dan“

Sifre- B-h ukázal Mošemu potomstvo, oddávající se modlářství (Sd 18:30) i Danova potomka Šimšona (Samsona), který vysvobodil národ od Pelištejců.

Targum Jonatan- B-h ukázal Mošemu „mocné Izraele“- budoucí vůdce v průběhu dějin.

„**ad-hajam haacharon** -až k západnímu moři“

Tj. ke Středozemnímu moři.

Raši- Jiný výklad: „hajam acharon“ lze číst „hajom acharon- poslední den“. B-h ukázal Mošemu vše, co se Izraeli stane v budoucnu až do posledního dne, kdy oživnou mrtví.

„**hereiticha veejneicha** - nechal jsem tě spatřit...“

Raši- abys mohl říci Avrahamovi, Jicchakovi a Jakovovi, že B-h splnil svůj slib. Nevstoupíš do ní, protože jsem tak rozhodl, jinak bych tě nechal naživu, abys je mohl vidět usazené v zemi a potom to říci praotcům.

Or HaChajim- B-ží rozhodnutí, že Moše nevstoupí do země, je počtou Mošeho velikosti: podle kabaly musí duše předtím, než vystoupí do nebes, projít Erec jisrael, ale Moše byl na takové duchovní úrovni, že jeho duše mohla vystoupit do nebes přímo z místa, kde se nacházel.

„**vajamat šam- moše** - Tak tam Moše zemřel“

Raši- Moudří položili otázku, kdo tedy dopsal tento a následující verše Tóry (Bava Batra 15a). Existují dva názory- 1/ Moše dospal Tóru k tomuto místu a zbývající verše dopsal Jehošua, 2/ B-h diktoval Mošemu i tyto verše a Moše je psal svými slzami.

„**eved-hašem** - služebník Hospodina“

Ibn Ezra- I ve smrti byl Moše služebník B-ží, poslouchající každý B-ží příkaz.

Rb. Bachja- Za svého života byl nazýván „muž B-ží“, ve smrti je nazván poprvé služebníkem; je to odkaz na jeho nový vyšší status, protože služebník smí vstoupit do

soukromých komnat krále. Když se Mošeho duše zbavila přítěže těla, byla schopna pochopit a porozumět víc než dřívě.

„Eved-otrok“ je vlastnictvím svého pána, nemá samostatné legální postavení; když je tak nazván Moše, je to nejvyšší uznání: žil zcela a výhradně pro B-ha.

„**al-pi hašem** - B-žimi rty“

Raši- Moše zemřel B-žím polibkem.

„**vajikbor oto** - pohřbil ho“

B-h pohřbil Mošeho. Podle jiného názoru v Talmudu se Moše pohřbil sám- výraz „oto“ lze chápat jako zvrtný, jako je tomu v Nu 6:13 a Lv 22:16.

„**mul bet peor** - naproti Bet- Peor“

Podle rabínské tradice byl hrob pro Mošeho připraven již od Stvoření. Naproti bet-Peoru byl pohřben na smíření za masové nemorálnosti, které se tam prováděly (Nu kpt.25). Mošeho hrob byl jednou z 10 věcí stvořených na sklonku dne před začátkem prvního šabatu Stvoření. (Avot 5:6)

„**velo-jada** - a nikdo neví“

Ani sám Moše to předem nevěděl a po jeho smrti zůstalo místo skryto, aby se jeho hrob nestal cílem poutí.

„**velonas lecho** - svěžest ho neopustila“

Přes svůj věk zůstal Moše fyzicky svěží.

Raši- ani po smrti se jeho tělo nerozložilo.

„**vajivku vnej jisrael** - děti izraele ho oplakávaly“

Raši- Moudří si všimají, že když zemřel Aharon, oplakával ho „celý dům Izraele“ (Nu 20:29), tj. truchlilo se pro něho všeobecně, více než pro Mošeho. Mošeho oplakávali muži, které učil Tóře, Aharona všichni, protože miloval a vyhledával mír- ve svárech mezi jednotlivými osobami i mezi manželi.

Chizkuni- Jiný výklad: Moše plakal pro Aharona a když to lidé viděli, neubránili se slzám.

„**vajitmu jemej vechi evel moše** - pak skončily dny pláče...“

Ačkoliv Moše neměl sobě rovného a jeho prorocké úrovně již nikdy nikdo nedosáhl, přece dni smutku za něho skončily a Jehošua se ujal svého odkazu.

„**samach...jadav** - vložil ruce“

Vkládání rukou je symbol předání autority Jehošuaovi, tím mu předal i část svého ducha.

„**panim el-panim** - tváří v tvář“

Raši- Moše byl blízký B-hu a mohl s ním hovořit, kdykoli chtěl.

Ramban- Verš nemluví o Mošeho blízkosti B-hu, ale o stupni prorockví, který mu B-h dal. Jeho prorocké vize byly tak jasné, jakoby spolu dva přátelé rozmlouvali a dorozumívali se nejen slovy, nýbrž i výrazem tváře.

Moudří poznamenávají, že Tóra říká „nikdy již v Izraeli nepovstal prorok jako Moše“, což jakoby naznačuje, že u jiných národů by takový mohl být. Moudří uvádějí, že to byl Bil'am. Ramban vysvětluje, že to v žádném případě neznamená, že Bil'am je srovnatelný s Mošem, protože jeho úrovně nedosáhl vůbec nikdo. Bil'am mohl mluvit s B-hem jen po předchozí usilovné přípravě a jen na místech, která mu byla určena. Už to, že Bil'am se předem dověděl, čeho se prorockví bude týkat, dokazuje, že stál níž než Moše. Moše mohl hovořit s B-hem v kteroukoli dobu a o čemkoli.

„**lechol haotot** - podle všech znamení“

Ramban- Tj. B-h poznal Mošeho tváří v tvář skrze všechna znamení a zázraky, jež mu přikázal vykonat. „Znamení“= zázrak, který byl předpovězen, např. egyptské rány. Přestože mnoho dalších proroků konalo zázraky, Moše byl výjimečný svou mocí i velkolepostí zázraků, jež se staly skrze něho-zjevení na Sinaji; a mana a voda v poušti byly zázraky trvajících 40 let, díky nim národ přežil.

„**hajad bachazaka** - pevnou rukou“

Raši- Moše držel v rukou desky Desatera, jež byly podle midraše mimořádně těžké.

Ramban- Je to narážka na rozdělení Rákosového moře.

„**leejnej kol-jisrael** - před očima celého Izraele“

Raši- Moše roztříštil desky před celým národem (Dt 9:17) a B-h jeho rozhodnutí potvrdil. Vůdce musí být schopen okamžitých rozhodnutí, musí být ochoten zničit i svou životní práci, je-li nutno. Mnoho lidí dokáže heroicky stavět, ale jen málo z nich dokáže také strhnout stavbu. Mošeho prorockví nebylo přijato vírou, jeho velké činy se daly přímo před očima celého národa..

Šabat tento týden začíná v pátek v 18'20, a končí v sobotu v 19'24.

Délka dne je 12 hod 13 min; délka skutečné hodiny činí 61 minut, východ jitřenky 4'59;

doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 5'31 hod; východ slunce v 6'36; polovina dne 12'42; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 13'12, (mincha ktana 16'16, plag mincha 17'33) západ slunce (škia) 18'49; východ hvězd v 19'21

podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach

Svátek Sukot 5768 začíná ve středu 26. září 2007 v 18 hodin 25 minut.

Šemini aceret 5768 připadá na čtvrtek 4.října a Simchat Tora na pátek 5.října.

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jirí Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046